

МЕЃУНАРОДНО НАУЧНО СПИСАНИЕ

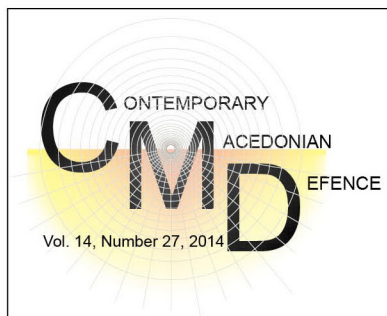
СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА

27

СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОДБРАНА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

27

VOL. XIV
СКОПЈЕ

ДЕКЕМВРИ 2014

СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА	Год.	Број	Стр.	Скопје
CONTEMPORARY MACEDONIAN DEFENCE	14	27	1-110	2014
	Vol.	No	pp	Skopje

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОДБРАНА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

СОВРЕМЕНА ОДБРАНА **CONTEMPORARY
MACEDONIAN DEFENCE**

ISSN 1409-8199
e-ISSN 1857-887X

Година 14, бр. 27, декември 2014 / Vol. 14, No. 27, December 2014

Skopje
December 2014

СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА

Издавач:

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОДБРАНА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Министерство за одбрана

„СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА“

„Орце Николов“ 116 1000 Скопје

Телефони: 02 3128 276, 02 3113 527

Интернет адреса:

WEB на Министерството за одбрана:

<http://www.morm.gov.mk/sovremena-makedonska-odbrana/>

Списанието излегува два пати годишно.

ISSN 1409-8199

Скопје, декември 2014 година

Сите права се резервирани

Се забранува репродуцирање на публикацијата и нејзините делови, како и нивно трансформирање во разни медиуми: електронски, магнетни ленти, механичко фотокопирање, снимање и друго, без писмено одобрение на издавачот и авторите.

CONTEMPORARY MACEDONIAN DEFENCE

Publisher:

MINISTRY OF DEFENCE OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Ministry of Defence

„CONTEMPORARY MACEDONIAN DEFENCE“

„Orce Nikolov“ 116 1000 Skopje

Tel.: 02 3128 276, 02 3113 527

Internet adress:

WEB of the Ministry of Defence:

www.morm.gov.mk/contemporary-macedonian-defence/

The magazine published twice a year

ISSN 1409-8199

Skopje, December, 2014

All rights reserved

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means: electronic, electrostatic, magnetic tape, mechanical photocopying, recording or otherwise, without permission in writing from the publisher and authors.

СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА

МЕЃУНАРОДНО НАУЧНО СПИСАНИЕ НА
МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ОДБРАНА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Д-р *Зоран* ЈОЛЕВСКИ, *претседател на Издавачкиот совет*
Доц. д-р *Александар* ГЛАВИНОВ, *полковник, главен и одговорен уредник*
Доц. д-р *Мухамет* РАЦАЈ, *бригаден генерал, заменик-главен и одговорен уредник*

ИЗДАВАЧКИ СОВЕТ

Проф. д-р *Орце* ПОПОВСКИ, *полковник, Воена академија, Скопје*
Проф. д-р *Росе* СМИЛЕСКИ, *полковник, Воена академија, Скопје*
Проф. д-р *Митко* КОТОВЧЕВСКИ, *Институт за безбедност, одбрана и мир, Филозофски факултет, Скопје*
Проф. д-р *Томе* БАТКОВСКИ, *Факултет за безбедност, Скопје*
Проф. д-р *Методи* ХАЏИ-ЈАНЕВ, *полковник, Воена академија, Скопје*
Проф. д-р *Билјана* ВАНКОВСКА, *Институт за безбедност, одбрана и мир, Филозофски факултет, Скопје*
Проф. д-р *Цане* МОЈАНОСКИ, *Факултет за безбедност, Скопје*
Доц. д-р *Фердинанд* ОЦАКОВ, *Министерство за одбрана на РМ*
Доц. д-р *Ненад* ТАНЕСКИ, *потполковник, Воена академија, Скопје*
Доц. д-р *Жанет* РИСТОСКА, *Министерство за одбрана на РМ*
Д-р *Урим* ВЕЈСЕЛИ, *Центар за управување со кризи*

МЕЃУНАРОДЕН УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Проф. д-р *Лидија* ГЕОРГИЕВА, *Република Македонија, претседател*
Проф. д-р *Арта* МУСАРАЈ, *Република Албанија*
Проф. д-р *Николај* ПАЛАШЕВ, *Република Бугарија*
Проф. д-р *Митко* КОТОВЧЕВСКИ, *Република Македонија*
Проф. д-р *Зоран* ДРАГИШИЌ, *Република Србија*
Доц. д-р *Абас* ЛЕШИ, *бригаден генерал, Република Албанија*
Доц. д-р *Ерик* КОПАЧ, *Република Словенија*
М-р *Лоренцо* ХИПОНИА, *САД*

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Проф. д-р *Зоран* НАЦЕВ, *Институт за безбедност, одбрана и мир, Филозофски факултет, Скопје*
Проф. д-р *Билјана* КАРОВСКА АНДОНОВСКА, *ФОН Универзитет*
Проф. д-р *Ризван* СУЛЕЈМАНИ, *Државен универзитет – Тетово*
Проф. д-р *Тони* МИЛЕСКИ, *Институт за безбедност, одбрана и мир, Филозофски факултет, Скопје*
Проф. д-р *Оливер* БАКРЕСКИ, *Институт за безбедност, одбрана и мир, Филозофски факултет, Скопје*
Проф. д-р *Драге* ПЕТРЕСКИ, *полковник, Воена академија, Скопје*
Доц. д-р *Ненад* ТАНЕСКИ, *потполковник, Воена академија, Скопје*
Доц. д-р *Александар* ГЛАВИНОВ, *полковник, Воена академија, Скопје*
Доц. д-р *Димче* ПЕТРОВСКИ, *генерал-мајор, ГШ на АРМ*
Доц. д-р *Атанас* КОЗАРЕВ, *ЕУРМ, Скопје*
Доц. д-р *Жанет* РИСТОСКА, *Министерство за одбрана на РМ*

В.Д. секретар и лектура: *доц. д-р Жанет* РИСТОСКА
Технички уредник: *Билјана* ИВАНОВА
Компјутерска подготовка: *Александар* АТАНАСОВ

CONTEMPORARY MACEDONIAN DEFENCE

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF
THE MINISTRY OF DEFENCE OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Dr. Zoran JOLEVSKI, *President of the Publishing Board*
Doc. Dr. Aleksandar GLAVINOV, Colonel, *Editor-in-Chief*
Doc. Dr. Muhamet RACAJ, Brigadier General, *Deputy Editor-in-Chief*

PUBLISHING BOARD

Prof. Dr. Orce POPOVSKI, Colonel, *Military Academy, Skopje*
Prof. Dr. Rose SMILESKEI, Colonel, *Military Academy, Skopje*
Prof. Dr. Mitko KOTOVCEVSKI, *Institute for Security, Defence and Peace, Faculty of Philosophy, Skopje*
Prof. Dr. Tome BATKOVSKI, *Faculty for Security, Skopje*
Prof. Dr. Metodi HADZI-JANEV, Colonel, *Military Academy, Skopje*
Prof. Dr. Biljana VANKOVSKA, *Institute for Security, Defence and Peace, Faculty of Philosophy, Skopje*
Prof. Dr. Cane MOJANOSKI, *Faculty for Security, Skopje*
Doc. Dr. Ferdinand ODZAKOV, *Ministry Of Defence of RM*
Doc. Dr. Nenad TANESKI, *Lieutenant Colonel, Military Academy, Skopje*
Doc. Dr. Zhanet RISTOSKA, *Ministry Of Defence of RM*
Dr. Urim VEJSELI, *Crisis Management Center, Skopje*

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Lidija GEORGIEVA, Republic of Macedonia, *President*
Prof. Dr. Arta MUSARAJ, Republic of Albania
Prof. Dr. Nikolaj PALASHEV, Republic of Bulgaria
Prof. Dr. Mitko KOTOVCEVSKI, Republic of Macedonia
Prof. Dr. Zoran DRAGISHIC, Republic of Serbia
Prof. Dr. Abaz LLESHI, Brigadier General, Republic of Albania
Doc. Dr. Erik KOPAC, Republic of Slovenia
MA Lorenzo HIPONIA, USA

EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Zoran NACEV, *Institute for Security, Defence and Peace, Faculty of Philosophy, Skopje*
Prof. Dr. Biljana KAROVSKA ANDONOVSKA, *FON University*
Prof. Dr. Rizvan SULEJMANIU, *State University of Tetovo*
Prof. Dr. Toni MILESKEI, *Institute for Security, Defence and Peace, Faculty of Philosophy, Skopje*
Prof. Dr. Oliver BAKRESKI, *Institute for Security, Defence and Peace, Faculty of Philosophy, Skopje*
Prof. Dr. Drage PETRESKI, Colonel, *Military Academy, Skopje*
Doc. Dr. Nenad TANESKI, Lieutenant Colonel, *Military Academy, Skopje*
Doc. Dr. Aleksandar GLAVINOV, Colonel, *Military Academy, Skopje*
Doc. Dr. Dimche PETROVSKI, Major-General, *GS of the ARM*
Doc. Dr. Atanas KOZAROV, *EURM, Skopje*
Doc. Dr. Zhanet RISTOSKA, *Ministry Of Defence of RM*

Acting Secretary: Doc. Dr. Zhanet RISTOSKA
Graphic Designer & Editor: Biljana IVANOVA
Technical Editor: Aleksandar ATANASOV
Proofreading and Editing: MA Elena TRAJANOVSKA

СОДРЖИНА:

Александар ГАЛВИНОВ ПРЕДГОВОР	9
Лидија ГЕОРГИЕВА РАЗРЕШУВАЊЕ И УПРАВУВАЊЕ СО КОНФЛИКТИ: КРИТИЧКИ ПРИСТАП	11
Росе СМИЛЕСКИ, Зоран НЕШКОСКИ АНАЛИТИЧКИ ОСВРТ ЗА БРОЈОТ НА ПОЖАРИТЕ И ЕКСПЛОЗИИТЕ НА ТЕРИТОРИЈАТА НА ГРАД СКОПЈЕ ЗА 2009 И 2010 ГОДИНА	19
Мухамет РАЦАЈ, Ивица ДАНЕВСКИ ПАКТОТ ЗА СТАБИЛНОСТ – ОДРАЗ НА ПОЛИТИЧКАТА ВОЛЈА НА МЕЃУНАРОДНАТА ЗАЕДНИЦА	33
Ненад ТАНЕСКИ, Борче ЧАМИНСКИ ГЕОПОЛИТИЧКОТО ЗНАЧЕЊЕ И ЗАШТИТАТА НА ЕНЕРГЕТСКАТА ИНФРАСТРУКТУРА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА ОД АСИМЕТРИЧНИ ЗАКАНИ	45
Тања МИЛОШЕВСКА, Ненад ТАНЕСКИ ТЕРОРИСТИЧКО НАСИЛСТВО И УЛОГАТА НА МЕДИУМИТЕ	57
Оливер БАКРЕСКИ ЈАВНАТА ПРИВАТНА ДИХОТОМИЈА КАКО ВАРИЈАБЛА КОЈА ГИ ОЦРТУВА ПОЛИТИЧКО-БЕЗБЕДНОСНИТЕ РЕЛАЦИИ	69
Тони НАУМОВСКИ, Ванчо КЕНКОВ КОНЦЕПТОТ И ПРИОРИТЕТИТЕ НА САЈБЕР-ОДБРАНАТА	81
Зоран ЈЕФТИЌ, Елизабета РИСТАНОВИЌ МЕДИЦИНСКА НЕГА НА МАСОВНИ СПОРТСКИ НАСТАНИ КАКО МОДЕЛ ЗА УСПЕШНА ЦИВИЛНО-ВОЕНА СОРАБОТКА	91
Методија ДОЈЧИНОВСКИ, Фердинанд ОЦАКОВ СПЕЦИФИЧНОСТИ НА ТЕРОРИЗМОТ ВО ПЕРИОДОТ НА ПОДГОТОВКА ЗА НЕГОВО ИЗВРШУВАЊЕ	105

ПАКТОТ ЗА СТАБИЛНОСТ – ОДРАЗ НА ПОЛИТИЧКАТА ВОЛЈА НА МЕЃУНАРОДНАТА ЗАЕДНИЦА

Мухамет РАЦАЈ¹,
Ивица ДАНЕВСКИ²

Апстракт: *Пактот за стабилност е израз на настојувањето европските проблеми да се решаваат првенствено со европски сили. Пактот ја одрази политичката волја скоро на целокупната меѓународна заедница да се згаснат жароците на судирите на Балканот и да се промовира меѓусебна соработка и дијалог на државите од регионот за да се отстрани опасноста од повторно избивање на криза.*

Приоритетите на Пактот за стабилност за Југоисточна Европа, како и на неговиот наследник – Советот за регионална соработка се покрај соработка на државите во регионот, демократизација и развој на цивилното општество, економска обнова и внатрешни реформи. Пактот за стабилност на Југоисточна Европа се потпираше на принципите на кои почиваат Обединетите нации, ОСЦЕ и Советот на Европа. Изменетите услови на денешницата придонесуваат на вреднувањето на заложбите на земјите од регионот за меѓусебна соработка. Пропорционалноста на побарувањата на ЕУ од земјите кандидати за нејзино членство и вреднувањето на нивните заложби и достигнувања, може да премине во контрапродуктивна функција на искажаниот интерес за членство во Европската унија.

Клучни зборови: *соработка, иницијатива, стабилност, развој, процес.*

Вовед

Несомнено е дека во последните десетина години регионалната соработка на Балканот еволуираше во поголем степен, а ефектите се позитивни, што е последица на одразот на интересите на регионот. Развојот на регионалната соработка беше предизвикан од последиците на дезинтеграцијата на СФРЈ и балканските судири од 90-тите години на минатиот век. Патот на соработка заснован на политички и финансиски момент, поттикнат од надворешни субјекти со „пост-конфликтно“, стабилизирачки карактер, доведе до соработка која сè повеќе се прифаќа како интерна потреба на секоја земја во регионот и во која регионот има активна улога. Посебно место во развојот на регионалната соработка во Југоисточна Европа има политиката на Европската унија со цел да се унапреди соработката на Балканот по пат на

¹ Авторот е генерал на АРМ и доцент на Воената академија „Генерал Михаило Апостолски“, Скопје

² Авторот е офицер на АРМ

таканаречен „регионален пристап“ во рамките на Процесот за стабилизација и придружување на земјите од регионот кон Унијата. Затоа регионалната соработка е неопходен елемент за исполнување на предусловите за интеграција во Европската унија на секоја земја кандидат за членство на оваа организација.

Сепак, регионалната соработка не треба да се сфати само како замена за Европската унија и евроатланските интеграции. Регионалната соработка како основа на самата Европска унија ги гради меѓусебните односи на земјите, но е исто така, услов за натамошна интеграција на Југоисточна Европа во Европската унија. Регионалната соработка треба да биде опсервирана преку потребата од развој на општествата и да на тој начин биде важна подготовка на земјите од регионот за идно членство во ЕУ и НАТО.

Регионална соработка под меѓународно раководство

Денес регионот на Југоисточна Европа е вклучен во голем број мултилатерални иницијативи, од оние од општ политички вид до специјализирани тематски облици на соработка. Причините кои ја поттикнаа мултилатералната соработка на Балканот, односно во Југоисточна Европа, во поново време произлегуваат од интересите на самиот регион: потреба од приближување кон Европската унија и кон други интеграции, како и објективната упатеност на соседните земји едни кон други заради ограничените национални пазари, развиеноста на економиите и инфраструктурата, регулирање на социјалните и економските прашања, користење на зеднички ресурси и друго. Одредена улога во овој процес одигра и Европската унија и другите меѓународни фактори кои имаа влијание на балканските земји во воспоставување на подобра меѓународна соработка. На соработката влијаеше и постоењето на примери во други субрегиони на Европа или надвор од неа, како што се на пример земјите на Бенелукс, Скандинавија, Медитеранот или Балтикот³. Исчезнувањето на СФРЈ и појавата на шест нови суверени држави, а подоцна и седум, покрај долгорочните центрифугални ефекти, остави и значајна празнина во односите меѓу поранешните нејзини субјекти и објективно предизвика потреба од нови облици за меѓусебна соработка.

Една од важните карактеристики на регионалната соработка, односно силен поврзувачки фактор во регионот претставува Европската унија, со која сите земји од регионот на некој начин се поврзани. Дел од земјите се нејзини членки, други се опфатени со политиката за нејзино проширување, или имаат посебни договори со Унијата. Затоа процесот на европската интеграција, за оние земји кои сакаат да станат дел од нејзиното семејство, а тоа се практично скоро сите земји од регионот, е од исклучително значење како за содржината, така и за формите и интензитетот на регионалната соработка.

Еден од облиците на регионалната соработка е Пактот за стабилност на кој му претходеа мноштво иницијативи за соработка меѓу државите од регионот на Југоисточна Европа. Политичката волја искажана преку општи политички

³ Kronja J., Lopandić D. (2012), Regionalna stručna rasprava „Regionalna saradnja i evropske integracije“, Evropski pokret u Srbiji i Fondacija Fridrih Ebert, Beograd, стр.2.

ницијативи, содржана во географската димензија може да се подели во две групи на соработка⁴:

а) организации и иницијативи кои првенствено се насочени на соработка на Балканот и

б) организации и иницијативи кои географски само го допираат или опфаќаат Балканот во поширок контекст.

Политичката волја искажана од засегнатите земји за воспоставување и одржување на мир, регионална соработка и обезбедување на добросостојба на своите граѓани е преточена во иницијативи со кои раководи меѓународната зедница, како што се: Централноевропската иницијатива (ЦЕИ, 1989), Централноевропското подрачје за слободна трговија (ЦЕФТА, 1991), Организација за црноморска економска соработка (ЦМЕС, 1992), Ројамонт-процесот (РП, 1995), Процесот за соработка во Југоисточна Европа (СЕЕЦП, 1996), кој првенствено бил наречен Процес за добрососедство, стабилност, безбедност и соработка на земјите од Југоисточна Европа, Југоисточна иницијатива за соработка (СЕЦИ, 1996), Регионален пристап на ЕУ (РА-ЕУ, 1996), Стабилност, безбедност и соработка во ЈИЕ (ЦСЕЕ, 1996)⁵. Во 1997 година беа иницирани Мултинационалните мировни сили во Југоисточна Европа, а во 2003 година следувахе иницијативата за регионална соработка, наречена Јадранска повелба⁶.

Еволуција и нова структура на Пактот за стабилност на Југоисточна Европа

Во пролетта 1993 година, по избувнувањето на војните во поранешна Југославија, бившиот француски премиер Едуард Баладур предложи „Пакт за стабилност на Европа“, чија главна цел беше Европа да продолжи да биде место на стабилност, демократија и владеење на правото, при што беше даден акцент на консолидирање на идните партнери за проширувањето на Европската унија⁷. „Пактот за стабилност и за развој“ беше прифатен во 1997 година, а неговата идеја била да се исполнат критериумите за конвергенција во курсот на економската и монетарната унија (ЕМУ). Следниот пакт за стабилност беше инициран во времето на бомбардирањето на СФРЈ, пролетта 1999 година и беше наречен „Пакт за стабилност на Југоисточна Европа“ (ПСЈИЕ)⁸. Пактот за стабилност на

⁴ Kronja J., Lopandić D. (2012), Regionalna stručna rasprava „Regionalna saradnja i evropske integracije“, Evropski pokret u Srbiji i Fondacija Fridrih Ebert, Beograd, стр.2.

⁵ Riedeland M., Eichelberg M., (2009), „Регионална соработка во Југоисточна Европа - период по пактот за стабилност“, Програма за надворешна и безбедносна политика, Analytica, Скопје, стр.1.

⁶ Riedeland M., Eichelberg M., (2009), „Регионална соработка во Југоисточна Европа - период по пактот за стабилност“, Програма за надворешна и безбедносна политика, Analytica, Скопје, стр.1.

⁷ Varwick J., (2003), The Kosovo Crisis and the European Union: The Stability Pact and its Consequences for EU Enlargement, International politik, Vol.4.

⁸ Пенев С., Проект за евроатлантски интеграции на Министерство за одбрана на Република Македонија, Скопје, стр. 171.

Југоисточна Европа ги вклучува иницијативите како „Југоисточна иницијатива за соработка“ (СЕЦИ) и „Ројамонт-процес“ со неговиот „наследник“, „Совет за регионална соработка“ (СРС)⁹. „Југоисточната иницијатива за соработка“ беше замислена како „предно решение“, кое преку намалување на бариерите кои ги оделуваат земјите од регионот една од друга, ќе доведе кон поблиско членство до ЕУ¹⁰.

Пактот за стабилност на Југоисточна Европа промовиран и ставен во функција на Самитот во Сараево, одржан на 30 јули 1999 година, на државите во регионот им ветуваше перспектива во евроатлантските интеграции. Како прва стратегија за сеопфатна превенција од конфликти на меѓународната заедница, имаше за цел зајакнување на напорите на земјите од Југоисточна Европа во негувањето на мирот, демократијата, почитувањето на човековите права и создавање на економски просперитет. „Пактот за стабилност има за цел да ги поддржи земјите на Југоисточна Европа во нивното настојење да го унапредат мирот, демократијата, почитувањето на човековите права, да придонесе за економски просперитет заради остварување на стабилност во целиот регион. Оние земји во регионот кои се стремат кон интеграција во евроатлантските структури, заедно со другите учесници во Пактот, цврсто веруваат дека спроведувањето на овој процес ќе го олесни остварувањето на нивната цел“¹¹.

Пактот за стабилност обезбеди рамка за стимулирање на регионалната соработка за побрза интеграција во европските и евроатлантските структури. Секретаријатот на Пактот, во Брисел, беше организиран во три единици, односно работни маси¹²:

- работната маса I - фокусирана на демократизацијата и човековите права;
- работна маса II - фокусирана на економската реконструкција, соработката и развојот и
- работна маса III - фокусирана на безбедноста (безбедност и одбрана, правни прашања и внатрешни работи).

Функционирањето на почетокот било замислено како главна платформа за насочување на средствата за реконструкција и активности со задача да ги координира донаторите, цврсто фокусирајќи се на регионалната соработка. Подоцна еволуира во форум во кој земјите од регионот и меѓународните актери би можеле да седат рамо до рамо на еднаква основа, да се идентификуваат заедничките проблеми и да планираат стратегии за да се справат со нив. Во својот широк мандат и силната меѓународна поддршка, Пактот за стабилност ги убеди земјите од Југоисточна Европа да се вклучат во активна регионална соработка низ програми, кои би донеле и практична корист и подлабоко меѓусебно политичко разбирање. По остварениот значителен напредок

⁹ Kronja J., Lopandić D. (2012), Regionalna stručna rasprava „Regionalna saradnja i evropske integracije“, Evropski pokret u Srbiji i Fondacija Fridrih Ebert, Beograd, стр.1.

¹⁰ Schifter R., (2002), Southeastern Europe in the Post-Milosevic Era: The Need to Lower the Barriers, Mediterranean Quarterly.

¹¹ Пакт за стабилност на Југоисточна Европа, Глава III: Цели, Келн, 10 јуни 1999 година, стр.2.

¹² Достапно на: <http://www.stabilitypact.org/>, преземено на 10.01.2014 година.

кој се огледа во подобрување на политичките, економските и социјалните услови во целиот регион, се појави потреба за поголема рамка на регионална соработка. Ова бил главниот мотив за почнување на трансформација на Пактот за стабилност во Совет за регионална соработка.

Оваа нова структура дизајнирана заради приоритетите утврдени од самиот регион, беше официјално промовирана во Софија на 27 февруари 2008 година со целосна посветеност и поддршка од земјите од Југоисточна Европа, земјите-донатори и други меѓународни актери. Советот за регионална соработка го наследи мандатот на Пактот за стабилност за надгледување на процесите на соработка во Југоисточна Европа и за европска и евроатлантската интеграција на регионот.

Од денешна перспектива, во 21-от век, регионалната соработка може да биде опсервирана во три фази¹³:

1. Период на обновување и стабилизирање на регионалната соработка низ Пактот за стабилност во Југоисточна Европа од 2000-2005 година.

2. Транзициски период на укинување на Пактот и изградба на нови организации на Советот за регионална соработка (2006-2008).

3. Период на зајакнување на регионалната сопственост (одговорност) и консолидација на нова регионална архитектура - Процес на соработка во Југоисточна Европа (СЕЕЦП) и Совет за регионална соработка (СРС) од 2008 до денес.

Треба да се нагласи дека оваа постепена еволуција на Пактот за стабилност во рамка на регионална одговорност не треба да се толкува како повлекување на меѓународната заедница од својата поддршка или напуштање на регионот. Напротив, многу од меѓународните партнери на Пактот за стабилност уверуваат дека тие ќе останат ангажирани, но сакаат да ги видат земјите од регионот во постепено преземање на поголема одговорност во процесот - политички, финансиски и персонални.

Советот за регионална соработка како наследник на Пактот за стабилност, генерално има дефинирано 6 програми за работа: економски и социјален развој, енергија и инфраструктура, правда и внатрешни работи, безбедносна соработка, градење на човековиот капитал и парламентарна соработка¹⁴.

Најважната цел на Советот е да ја поддржи регионалната соработка во Југоисточна Европа по принципот на регионална сопственост, водејќи се од имплементацијата на регионалните проекти од кои секоја од земјите од регионот има корист. Советот за регионална соработка е прва иницијатива со компонента на регионална сопственост во модерната историја на Југоисточна Европа. Спротивно на начинот на функционирање на Пактот за стабилност кој беше генерално под водство на меѓународната заедница, Советот за регионална соработка се карактеризира со далеку поголема автономност. Самите земји од регионот заземаат водечки улоги во

¹³ Kronja J., Lopandić D. (2012), Regionalna stručna rasprava „Regionalna saradnja i evropske integracije“, Evropski pokret u Srbiji i Fondacija Fridrih Ebert, Beograd, стр.2.

¹⁴ Достапно на: <http://www.rcc.int>, официјална интернет страница на Советот за регионална соработка, преземено на 10.01.2014 година.

организацијата, додека меѓународните организации како ООН, Светската банка и Европската унија дејствуваат како поеднакви членови на програмата. Советот за регионална соработка е дизајниран за да продолжи со засилувањето на европските и евро-атлантските интеграциски процеси во регионот. Како и Пактот за стабилност така и Советот за регионална соработка дејствува во согласност со процесот на Стабилизација и асоцијација на ЕУ. Пристапот на земјите од регионот во НАТО, исто така се смета за важно прашање.

За да биде исполнета целта, потребно е исполнување на два предуслови: зајакната регионална сопственост (одговорност) и продолжување на меѓународната поддршка во фазата на транзиција. Работејќи заедно за да се справат и да ги решат заедничките проблеми, земјите од Југоисточна Европа сè повеќе го отвораат својот пат до веродостојна и побрза евроатлантска иднина. Таквата идеја придонесе сите напред наведени иницијативи да бидат препознаени во новиот облик на соработка преку процес со перцепираната функција на обединување на земјите од регионот. Процесот на соработка во Југоисточна Европа и интегрираните поранешни иницијативи во работата на Советот за регионална соработка ветува перспективна иднина на регионот. Но со тоа беа подгреани многу надежи за посветла перспектива на овој постојано проблематичен дел од Европа. Речиси сите официјални претставници на балканските земји имаа оптимистички визии за иднината на регионот¹⁵.

Стабилизација на регионот

Косовската војна и интервенцијата на НАТО во тогашна Југославија беа иницијалната каписла за меѓународната заедница да преземе координација и превентивни акции под нејзино водство. Во тоа време Германија претседаваше со Советот на Европската унија, а веднаш по бомбардирањето на Косово, за неполна седмица, германскиот министер за надворешни работи Јошка Фишер ја возобнови идејата за Пакт за стабилност¹⁶ во Југоисточна Европа која за разлика од претходните нудеше перспектива за членство во евроатлантските структури за земјите од овој регион. Неколку месеци подоцна, на 10 јуни 1999, на иницијатива на Европската унија, основачкиот документ задолжи повеќе од 40 земји и организации меѓу кои земјите членки на ЕУ, Европската комисија, САД, ООН, ОБСЕ, Советот на Европа, НАТО, Светската банка, Европската инвестициска банка, Југоисточната иницијатива за соработка и секако земјите од регионот, да ги засилат напорите за продлабочување на мирот и демократијата¹⁷. Пактот требаше

¹⁵ Riedeland M., Eichelberg M., (2009), „Регионална соработка во југоисточна Европа - период по пактот за стабилност“, Програма за надворешна и безбедносна политика, Analytica, Скопје, стр.4.

¹⁶ Франција имаше пројавено слична иницијатива за Централна и Источна Европа во 1994 (Баладуров пакт), а за Босна и Херцеговина во 1998 (Ведринов пакт). Friis L. & Murphy A. (2000), „Turbocharged negotiations: the EU and the Stability Pact for South Eastern Europe“. Журнал за Европска јавна политика, Издание 7, бр. 5, Специјално издание. 767-786: 769.

¹⁷ Следниве земји и организации беа дел од Пактот за стабилност: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Канада, Хрватска, земјите членки на ЕУ, Македонија, Унгарија, Романија,

да покаже солидарност со земјите од регионот кои ги подржаа акциите на НАТО во тогашна Југославија и да демонстрира на граѓаните на Србија која е цената на континуирана меѓународна изолација, охрабрувајќи ги да се движат кон политичка промена. Со тоа беше искажан консензусот меѓу пошироката меѓународна заедница и државите од регионот дека нешто мора да се стори за да се одговори на проблемот на нестабилност во Југоисточна Европа¹⁸. Пактот имаше за цел да биде „пресвртна точка“ по декада на реактивен кризен менаџмент, по „премногу неуспеси, премногу уништени надежи и животи, премногу неразрешени тензии“¹⁹. Од една страна целта на Пактот за стабилност беше да се насочат напорите на меѓународната заедница во регионот, додека од друга страна имаше за цел да обезбеди платформа за соработка меѓу земјите од регионот. Преку својата работа Пактот за стабилност како главен приоритет ја имаше заложбата на земјите од Југоисточна Европа да ги „зајакнат своите активности во однос на вредностите на евроатлантските структури“²⁰.

Поаѓајќи од фактот дека регионот помина низ пет воени конфликти, во кои беа нанесени многу загуби, страдања и жртви, иницијативите за соработка во Југоисточна Европа немаа доволно сила и капацитет за дејствување и покрај заложбите на меѓународната заедница. Иницијативите како што се Југоисточна иницијатива за соработка и Регионалниот пристап на ЕУ, се соочија со потешкотии при нивното имплементирање кај поранешните југословенски републики кои ја одбиваа секоја иницијатива која тие ја гледаа како заживување на старите југословенски поврзувања²¹. Еволуцијата на општествените односи засигурно доведе до потреба за создавање на нови облици и форми на регионална соработка и преточување на иницијативите во прифатливи солуции за земјите од регионот.

Искуствата и научените лекции од кризниот менаџмент во различни кризни подрачја во светот беа основа на воспоставувањето на Пактот за стабилност кој содржи три главни сегменти: создавање на безбедна средина, промоција на одржливи демократски системи и промоција на економски и социјални добра. Работните средби

Русија, Словенија, Турција, САД, Јапонија, Црно морската група за соработка, Централно – европската иницијатива, Советот на европа, Европската комисија, Европската банка за реконструкција и развој, Европската инвестициона банка, Меѓународниот монетарен фонд, НАТО, Организацијата за економска соработка и развој, ОБСЕ, претставници на Ројамонт процесот, Југоисточната иницијатива за соработка, Југоисточниот процес за соработка, ООН, Високиот комесаријат на ООН за бегалци, Западно европската унија, Светската банка.

¹⁸ Пенев С., Проект за евроатлантски интеграции на Министерство за одбрана на Република Македонија, Скопје, стр. 175.

¹⁹ Democracy, Security and The Future Of The Stability Pact For South Eastern Europe, A Framework for Debate by the EastWest Institute in partnership with the European Stability Initiative, Berlin, April 4, 2001.

²⁰ Agence Europe, цитирана во Friis L. & Murphy A. (2002), „Turbocharged negotiations: the EU and the Stability Pact for South Eastern Europe“. Журнал за Европска јавна политика, Издание 7, бр. 5, Специјално издание. 767-786: 769.

²¹ Uvalic M. (2002), „Regional Cooperation and the Enlargement of the European Union; Lessons learned?“. International Political Science Review, Издание 23, бр. 3. 319-333: 325.

и советувања за иднината на регионот се одржуваа на исто ниво со меѓународните организации и финансиските институции и учесниците од земјите на Југоисточна Европа, што се сметаше за специфична карактеристика на иницијативата.

Основачкиот документ ветуваше и евроатлантска интеграција на сите земји од регионот, вклучувајќи и евентуално целосно членство во Европската унија, заради што беше и воспоставен механизмот наречен Процес за стабилизација и асоцијација. Комплиментарните заложби на Пактот за стабилност со оние на Процесот за стабилизација и асоцијација беа клучен мотиватор за земјите од регионот за вклучување во регионална соработка и продолжување со реформите за европска перспектива, а воедно и претставуваат круцијална алатка за успехот на Пактот за стабилност²². Понудената можност за членство на земјите од Југоисточна Европа во евроатланското семејство беше само механизам за опстанок на Пактот за стабилност.

Ентузијазмот на меѓународната заедница во еуфоријата за стабилизација на земјите од Југоисточна Европа и нивно ставање во колосек за достигнување на европските вредности, допринесе Пактот за стабилност да биде прифатен со воодушевување од земјите на кои им беше наменет. На 17. мај 1999 година во Софија, тогашниот британски премиер Тони Блер го окарактеризира како „Маршалов план за Балканот и ја повика Европската комисија да изготви програма за реконструкција и развој каква што Југоисточна Европа никогаш не видела“²³.

Подгреани надежи

Регионот на Југоисточна Европа не остана имун на глобализациските процеси. Распаѓањето на биполарниот свет имаше силни импликации на меѓусебните односи на балканските земји. Економската криза која не ја одмина ниту Европската унија, уште повеќе ги усложнуваше процесите на интеграција на регионот. Согледувајќи ги фактичките разлики во мотивацијата на Европската унија за проширување, и начинот како се одвиваше тој процес во последните дваесетина години од минатиот век, а како сега, може да се издвојат причините кои допринесоа подгреаните надежи на земјите од регионот да останат само надежи, барем за сега.

Сфаќајќи го овој период како момент во кој Европската унија се повеќе е окупирана од своите проблеми, а сè помалку внимание посветува на концептот на проширување, а со тоа и на земјите потенцијални членки, илузорно е очекувањето за соодветна примена на правично застапени норми подеднакво за сите земји. Очигледно, разбирањето на интересите на Унијата го формулира одговорот на поднесените апликации за членство во истата, а со тоа и на подгреаните надежи, стремежи и вложени напори за воспоставување на долготраен и незаменлив мир во регионот.

²² Riedeland M., Eichelberg M., (2009), „Регионална соработка во југоисточна Европа - период по пактот за стабилност“, Програма за надворешна и безбедносна политика, Analytica, Скопје, стр.3.

²³ Пенев С., Проект за евроатлантски интеграции на Министерство за одбрана на Република Македонија, Скопје, стр. 175.

Консензусот на кој постојано се повикува Европската унија е еден од механизмите за проширување на европското семејство. Но како и дали воопшто функционира во денешни услови? Доколку консензусот треба да биде „ослободен“ од стандардите и вредностите, што во последно време станува се почеста пракса, тогаш дали може воопшто да се зборува за консензус. Доколку стандардите не ги почитува самата Унија како нивен творец, а вредностите кои ги воспоставила имаат релативен коефициент, се наметнува прашањето дали консензусот е сè уште принцип на Унијата. Доколку консензусот како принцип е „ослободен“ од стандардите и вредностите, нели се доведува во прашање опстојењето на Процесот за стабилизација и асоцијација, а со тоа и интересот на земјите кандидати за членство во Унијата. Таквата состојба пак, продуцира појави, процеси и настани кои можат да ги доведат во прашање досегашните заложби на земјите за одржување на стабилност во регионот.

Дополнително, со овој тренд на празнење на принципот на консензус, односно смалувањето на „најмалиот заеднички именител“ и туркање на европските вредности во ќорсокак, во преодниот период од новиот милениум доаѓа и до измена на приоритетите на Европската унија, а со тоа прашањата за човечките права, демократизацијата на општествата и слободата биваат заменети со теми за енергетиката, зачувување на животната средина и на борбата против тероризмот. Во име на овие приоритети во текот на последните години беа направени многу компромиси на штета на човековите права, со што се повеќе се покажуваше интерес кон решавање на овие прашања, отколку на исполнувањата на ветувањата кои ги подреја надежите на овие земји.

Дали со ваквото однесување Европската унија алудира на одржување на опасен мир кој го нуди како придобивка од соработката на земјите од регионот во Советот за регионална соработка?

Регионот на Југоисточна Европа не е само географска одредница, туку е и политичка кованица која претставува дел од земјите на Балканот кои сè уште не се влезени во Европската унија, а по многу што имаат слични карактеристики, било да се работи за степенот на развој, предисторија во политички и економски смисол, или пак ги обединуваат предизвиците на патот кон ЕУ. Босна и Херцеговина, Црна Гора, Србија, Косово, Македонија и Албанија се земји на ова балканско „друштво“ од кои некои имаат подобри предиспозиции, некои немаат такви предности заради потребата од исполнување на различни агенди, но факт е дека се тука каде што сè, и дека заедно делат потреба за соработка за побрзо и поефикасно достигнување на заедничката цел - Европската унија.

Иницијативата за Пактот за стабилност на Југоисточна Европа, беше обид на Европската унија националните и други егоизми на земјите од регионот да ги елиминира и да ги обедини и мотивира истите за регионална соработка. Идејата за обединување, за Европската унија беше јасна, но во тоа време изгледаше дека земјите од регионот не го разбираа значењето на регионалната соработка. Дали оваа иницијатива, иако сега сватена со политичка зрелост остана само обид, или барем засега е само ставена на чекање?

Недвосмислено е дека Европската унија регионалната соработка ја позиционира

како клучен принцип за политичка стабилност, безбедност и економски развој на Југоисточна Европа. Многу од предизвиците со кои земјите се соочуваат не се само национални, туку се заеднички и имаат своја прекугранична димензија која ги вклучува соседните земји во регионот и бара континуирана комуникација и отворен однос. Разбирањето на суштината на регионалната соработка не им олесни на земјите од регионот да преминат на сопствениот колосек на патот кон Европската унија според постигнатите вредности, бидејќи, како што беше погоре изнесено „најмалиот заеднички иментел“ на вредностите веќе е порозен.

Рационализацијата на Регионалниот совет за соработка (РСС) е фокусирана на активности во повеќе области, во кои земјите од регионот се идентификуваат и ја спознаваат регионалната соработка како придобивка за сите: економски и социјален развој, подобрена инфраструктура и енергетика, примена на правото и регулирање на внатрешни работи, безбедносна соработка и градење човечки капитал со парламентарна соработка. Регионалната соработка перцепирана како сеопфатна тема е поврзана со секоја друга област на можна или потребна соработка за создавање на препознатливи вредности во регионот. Сите наведени процеси го сочинуваат ‘рбетот на регионалната соработка. Покрај тоа, повеќето од овие активности и иницијативи веќе имаат корист од регионална сопственост и се дизајнирани да ги задоволат приоритетите за прекугранична соработка идентификувани од страна на самиот регион. Но има ли кој да ги вреднува, а доколку има, дали ќе се изврши баждарење на европскиот кантар.

Траен мир и стабилност во југоисточна Европа се можни дури откако демократските принципи и вредности, кои многу земји во регионот веќе активно ги практикуваат и промовираат, ќе бидат длабоко вкоренети во целиот регион. Меѓународните напори мораат да се концентрираат на консолидација и поврзување на стабилни области во регионот, за да се постават цврсти темели за целосна транзиција на регионот во целина кон мирна и демократска иднина²⁴, што упатува на враќање на почитување на вредностите како промотор за напредокот на регионот.

Резимето од подгревањето на надежите, особено на земјите од Балканот, укажува на следните факти:

- Пактот за стабилност на Југоисточна Европа го трасираше патот на меѓусебната соработка на државите од овој дел на Европа и ги постави темелите на она што денеска го продолжува Советот за регионална соработка. Тоа е направено во време кога повеќето земји од регионот немаат институционална поврзаност со Европската унија во денешен облик и обем. Меѓутоа, упорноста на меѓународната заедница, промената на околностите и излегувањето од воениот и повоениот период, создадоа услови во кои е достигната политичка зрелост на Југоисточна Европа на доволно високо ниво. За прв пат во модерната историја прашањето на соработка во овој дел од Европа, земјите од регионот го преземаат во свои раце, што и доведе до формирање на Советот за регионална соработка.

²⁴ Пакт за стабилност на Југоисточна Европа, Глава III: Цели, Келн, 10. јуни 1999 година.

- Југоисточна Европа се уште е оптоварена со историско наследство на сложени односи, а политичкиот пејсаж на регионот е обележен со бројни отворени прашања. Сепак, факт е дека регионот напредува. Делува еден нов вид на зрелост и одговорност, така да отворените прашања, како што е прашањето за Косово и различното тумачење за неговиот статус и одлуките кои се донесени, се разгледува во политички амбиент. Важно е дека во битна мерка не беше пореметена стабилноста, ниту сигурноста на овој регион, а не беа иницирани ниту останатите отворени прашања, пред сè од билатерална природа. Политичката зрелост како придобивка на регионалната соработка евидентно го намали потенцијалот кој би ги загрозил стабилноста и сигурноста на државите и нивните граѓани во онаа мерка, како што тоа се случи во 90-тите години од минатиот век.

- Светската економска криза која влијае и на овој дел од регионот, промената на вредностите и стандардите, како и променетите интереси на Европската унија го намалуваат нотирањето на стекнатите придобивки на земјите. Во потрага по нови модели на оспорување и верифицирање на резултатите и наметнување на некои „нови“ стандарди и принципи, кога веќе постоечките се анулирани, на земјите од регионот им се дава до знаење дека нивните интереси се занемарливи во однос на европските. Намерата за неодредено пролонгирање на признавање на постигнатиот степен за успешна интеграција на регионот со Европската унија е само свесно одржување на постигнатиот релативен мир во регионот, кој ги крати надежите за обединета Европа, што може во иднина да се претвори во опасен мир.

Заклучок

Јасно е дека регионалната соработка носи долгорочна добивка и тоа во смисла на надминување на некои невтемелени отстапувања кон соседите, воспоставување на двострана доверба и унапредување на меѓусебните односи. Таа во последните години е унапредена во значителна мерка. Иако под регионална соработка често пати се подразбираат процеси за европските интеграции, оваа соработка не смее да биде доживувана само како барање на ЕУ, туку како потреба на регионот на која значајна поддршка и механизми ѝ дава токму ЕУ. Но одговорноста лежи на регионот. Таа не смее да биде само формален предуслов за земјите за приклучување на европското семејство, туку вистински индикатор на нивните способности за успешно завршување на транзицискиот период.

Регионалната соработка не може да биде водена од надвор, туку од самиот регион. Тоа беше и остана цел на многу иницијативи во најразлични области. Некои од нововоспоставените инструменти ќе бидат и вистински тест за посветеноста на земјите од регионот на соработката, (пред сè Регионалниот совет за соработка) и показател на успехите од претходните облици на соработка. Тоа секако е квалитетна нова фаза, која носи многу поголем степен на одговорност на регионот. И во тоа регионот ќе има поддршка од меѓународната заедница. Јасно е дека иднината на регионот во Европската унија, и регионалната соработка го забрзува тој процес, но и доведува до уредување на просторот и негова долгорочна одржливост, бидејќи токму политичката и економската соработка го чинат регионот атрактивен за инвеститорите, ја олеснуваат трговијата, ја забрзуваат модернизацијата. Низ регионалната соработка, земјите практично го изразуваат единството низ компромис, што го придвижува регионот кон ЕУ-стандардите и европската пракса на соработка.

Но, спознавањето на димензијата на регионалната соработка не е бесконечно. Формите на регионалната соработка не се неисцрпни, особено ако се има предвид различниот степен на општествениот развој на земјите од регионот постигнат преку тие форми. Браќањето на кружен колосек со многу спуштени рампи на некои од земји од регионот меѓународната заедница треба да го пренасочи во вистински правец кој води кон полноправно членство во посакуваната заедница. Поединечното согледување и почитување на достигнатата општествена и политичка зрелост, како и правилно разбирање на реалните потреби на земјите од регионот е единствениот начин придобивките од Пактот за стабилност и регионалната соработка да не бидат претворени во опасен мир под наметката на демократијата и човековите права.

ЛИТЕРАТУРА

1. Varwick J., (2003), The Kosovo Crisis and the European Union: The Stability Pact and its Consequences for EU Enlargement, International politik, Vol.4.
2. Democracy, Security and The Future Of The Stability Pact For South Eastern Europe, A Framework for Debate by the EastWest Institute in partnership with the European Stability Initiative, Berlin, April 4,2001.
3. Журнал за Европска јавна политика, Издание 7, бр. 5, Специјално издание. (2000).
4. Kronja J., Lopandić D., (2012), Regionalna stručna rasprava „Regionalna saradnja i evropske integracije“, Evropski pokret u Srbiji i Fondacija Fridrih Ebert, Beograd.
5. Пакт за стабилност на Југоисточна Европа, Глава III: Цели, Келн, 10.јуни 1999 година.
6. „Pakt stabilnosti - Evropske probleme rješavati evropskim snagama“, DEUTSCHE WELLE, 10.06.2009.
7. Пенев С., Проект за евроатлантски интеграции на Министерство за одбрана на Република Македонија, Скопје.
8. Puhalo S., Mujagić N., Memišević T., Miholjčić D., (2011), Na putu ka Evropskoj uniji, PRO EDUCA, Banja Luka.
9. Regional Cooperation Council, Strategy and Work Programme 2014 – 2016, Sarajevo, 25 April 2013.
10. Regional Cooperation Council, South East Europe 2020 Strategy – Jobs and prosperity in a European perspective, EU
11. Riedeland M., Eichelberg M., (2009), „Регионална соработка во Југоисточна Европа - период по пактот за стабилност“, Програма за надворешна и безбедносна политика, Analytica, Скопје.
12. Schifter R., (2002), Southeastern Europe in the Post-Milosevic Era: The Need to Lower the Barriers, .Mediterranean Quarterly.
13. Uvalic, M. “Regional Cooperation and the Enlargement of the European Union; Lessons learned“? *International Political Science Review*; Издание. 23, бр. 3. 319-333. (2002): 325.
14. Friis, L. & Murphy, A. „Turbocharged negotiations: the EU and the Stability Pact for South Eastern Europe“.
15. Користени линкови:
http://www.mfa.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/regionalne_inicijative/pakt_o_stabilnosti_za_jugoistocnu_evropu/.
<http://www.stabilitypact.org/>
<http://www.rcc.int>, официјална интернет страница на Советот за регионална соработка.